

Pavel Koblasa

Rodinný archiv Auerspergů ve Vídni

V novějších dějinách města Vlašimi se píše o původních majitelích panství, knížatech z Auerspergu, takto: „*Rod Auerspergů je typickým rakouským šlechtickým rodem, jehož devízou byla vždy loajalita habsburskému domu. Císařskému rodu sloužili jako vojáci a politici. Do Čech přišli poměrně pozdě a i zde věrně hájili zájmy monarchie proti všem snahám českých opozičních politiků.*“

Podle rodové tradice žili předkové rodu Auerspergů na hradě Ursperg u Mindelheimu ve Švábsku a údajným praotcem byl Adolf von Ursperg. Adolfovi potomci měli podle této teorie přesídlit do Kraňska (část dnešního Slovinska), kde ve druhé polovině 12. století vystavěli hrad Auersperg (slovinšsky Turjak) nacházející se poblíž Lublaně. Prvním doložitelným předkem rodu je ovšem až Errandus de Owersperch, který se připomíná poprvé 7. dubna 1220. V roce 1550 byl Herward von Auersperg povýšen do stavu říšských svobodných pánů. Titul říšského hraběte obdrželi od císaře Ferdinanda II. roku 1630 bratřenci Dietrich a Hans Andreas svobodní pánové Auersperg. Během druhé poloviny 15. století se rod rozdělil na dvě linie – Pankrazovu a Vollradovu.

Vollradova linie držela panství Peilenstein, Sankt Leonhard am Forst, Purgstall, Rottenhaus, Mainburg, Waasen a do českých dějin výrazněji vyjma osobnosti Josefa Karla hraběte Auersperga (1767-1829), který proslul jako mecenáš umělců a spisovatelů, nezasáhla. Pouze v 19. století držela tato rodová větev statek Valdov (Wallhof, 1.052 ha) a panství Hartenberg (Hartenberg, dnes Hřebeň, 3.056 ha) na Loketskú a již roku 1857 vymřela. Vzestup zaznamenala především výše zmíněná Pankrazova linie. Nejprve získala v roce 1641 velké panství Gottschee (Kočevje) na území Kraňska. Dne 17. září 1653 byl Johann Weikhard povýšen do říšského knížecího stavu a o rok později získal jako léna vévodství Münsterberg a Frankenstein ve Slezsku. Důležitá byla rovněž držba okněžněného hrabství Thengen v Bádensku, a sice mezi léty 1663-1811. Když v roce 1791 museli Auerspergové postoupit svůj majetek ve Slezsku pruskému králi, ztratili právo užívat titul vévoda münsterberský, což jim však vzápětí nahradil císař Leopold II. udělením titulu vévoda z Gottschee (Herzog von Gottschee).

Pankrazova linie se posléze rozdělila na knížecí a hraběcí větve. Zakladatelem knížecí linie se stal kníže Karl Josef (1720-1800). Hraběcí linii vlastníci hornorakouský Wels založil hrabě Franz Xaver (1749-1808) a vymřela po meči hrabětem Karlem (1843-1926). Knížecí linie se dále členila na vévodskou větev, jejíž zakladatel Wilhelm (1782-1827) sídlil v dolnorakouském Goldegu, a knížecí větev, jejíž první představitel Vinzenz (1790-1812) vlastnil panství Žleby v Čáslavském kraji, dále někdejší trautsonská panství Matrei a Sprechenstein. Od roku 1963 se představitel této větve píše jako kníže Auersperg-Trautson. V současné době žijí členové rodiny převážně v Rakousku, Německu, Itálii, Portugalsku, Argentíně, Uruguayi a Chile. V čele vévodské větve stojí kníže Karl Adolf (*1915), knížecí větve pak kníže Eduard (*1917).

Z rodu Auerspergů pocházelo několik významných politiků, vojevůdců a spisovatelů. Na válečném poli především vynikli Andreas (1556-1594) přezdívaný Křesťanský Achilles, úspěšný bojovník proti Turkům, a hrabě Maximilian (1771-1850), aktivní účastník protitureckých tažení a napoleonských válek. Nelze nezmínit knížata Karla Wilhelma či Carlose (1814-1890), jehož nazývali „prvním kavalírem říše“, a jeho bratra Adolfa Wilhelma (1821-1885), kteří oba mimo jiné zastávali úřad rakouského ministerského předsedy. Prvně jmenovaný v letech 1867-1868, druhý pak mezi léty 1871-1879. V neposlední řadě si zaslouží zmínku kníže Vinzenz Karl (1812-1867), který ve východočeských Slatiňanech (bývalý Chrudimský kraj) vybudoval proslulé středisko pro výcvik překážkových koní a hipologické muzeum.

Auerspergové vlastnili řadu panství v rakouských zemích a také v uherské polovině říše - Úszpeklény/Uzovské Peklány, župa Sáros (167 ha) anebo Zseliz/Želiezovce, župa Bars (5.388 ha). V Českém království získali první majetky díky výhodným sňatkům v první polovině 18. století. Jednalo se zejména o dědictví po Trautsonech (např. Vlašim) a Schönfeldech (např. Nasavrky, Žleby). Rodové jmění se podařilo koupěmi rozšířit ještě knížeti Vinzenzi Karlovi, když v roce 1835 získal Žáky, 1841 Dolní Kralovice s Čechtíci. Naopak byly časem odprodány Maleč, Přestavky a Vrdy. Před provedením pozemkové reformy v meziválečném Československu patřilo všem rodovým liniím dohromady téměř třicet tisíc hektarů půdy. Konkrétně situace vypadala takto: Eduard (Čistá - 510 ha), Engelbert Ferdinand (Zelená Hora/Grünberg - 3.034 ha), Franz Josef (Dolní Kralovice, Hostačov, Nasavrky/Nassaberg, Podmolí/Baumöl, Žleby - 21.815 ha), Karl (Vlašim - 4.436 ha). V letech 1777-1942 vlastnil rod výstavný barokní palác v osmém vídeňském okrese na Auerspergstrasse číslo 1. Rovněž měl ještě dům v prvním okrese, Singerstrasse číslo 16. V Praze drželi Auerspergové dům čp. 384/III na Malé Straně. Kromě toho měli také palác v kraňském hlavním městě Lublani. V roce 1677 vznikl v Čechách auersperský peněžní fideikomis nadaný částkou 320.367 zlatých 55 krejcarů, roku 1746 další rodový peněžní fideikomis s kapitálem 360.000 zlatých.

Na sklonku existence habsburské monarchie držel v Dolních Rakousích Adolf princ Auersperg panství Goldegg (908 ha), Franz Josef kníže Auersperg panství Nieder-Fladnitz s lenním statkem Kaja (2.218 ha), Leopold hrabě Auersperg statek Ernegg (270 ha). V Horních Rakousích Karl kníže Auersperg panství Losensteinleithen (130 ha). Co se týče Kraňska, vlastnil zde Erwein hrabě Auersperg panství Sonnegg (319 ha) a panství Thurn am Hart (1.503 ha), což vlastně byly sloučené statky Gurkfeld, Thurn am Hart, Strassoldo-Gült a Spital-Gült. Leopold hrabě Auersperg držel fidei-

komisní hrabství Auersperg s přivtěleným statkem Nadlischegg (2.952 ha) a Karl kníže Auersperg fideikomisní panství Gottschee-Pölland (19.292 ha) a fideikomisní panství Seisenberg, Töplitz, Weixelberg a statek Ainödt včetně statků Gült Radovica, Rosegg a Kleindorf (4.157 ha).

Rodinný archiv (Familienarchiv Auersperg) se v současnosti nachází jako depozitum v Rakouském státním archivu (Österreichisches Staatsarchiv), přesněji v Haus-, Hof- und Staatsarchiv, a je tudíž přístupný pouze se svolením majitele anebo jeho právního zástupce. Do roku 1943 byl umístěn z větší části na hradě Auersperg (Turjak) ležícím na území dnešního Slovinska, část v Lublani. Odtud stihl majitel větší část převést do hornorakouského Losensteinleithenu, odkud se archiv přemístil do Vídně. Rakouský státní archiv ho získal do péče roku 1956. Fond se člení na dvě základní části – „Fideikomisní knihovna v Lublani“ a „Archiv“, který je dále vnitřně členěn především podle někdejších držav a institucí. Obsahuje kolem 5.500 jednotlivin, přičemž se jedná především o listiny, fascikly spisů, rukopisy, mapy a plány. Část rodové knihovny se podařilo získat roku 1980 v dražbě v Londýně. Menší část z let 1774-1848 nalezla útočiště napřed v Záhřebu, v současnosti ji opatruje Archiv Republiky Slovinsko (Arhiv Republike Slovenije) pod názvem Auersperg rodbina (AS 798). K tomu patří i fondy panství Jama z let 1719-1882, Šrajbarski turn z let 1600-1910, Žužemberk z let 1652-1669, Turjak z let 1760-1886, Ig z let 1815-1830, Lanšprež z let 1708-1864 a Hmeljnik z let 1821-1915.

Členění vídeňského archivu

- I. Rodina (genealogie, erb, křty, svatby, úmrtí, rodové hodnosti a úřady, testamenty, pozůstalosti, spory, nadace, korespondence)
- II. Ústředí (koupě a prodeje statků, správa jmění, úřední zprávy, ocenění, korespondence s úředníky, instrukce, normálie, pokladní deníky a účetní přílohy)
- III. Gschwendt
- IV. Losenstein
- V. Losensteinleithen
- VI. Hrad Wels a hornorakouská panství
- VII. Inspekce v Lublani
- VIII. Gottschee
- IX. Pölland
- X. Leisenberg
- XI. Ainödt
- XII. Weixelberg
- XIII. Železárna Hof a sklářská huť Karlshütten
- XIV. Wachsenstein a Bellay
- XV. Vlašim
- XVI. Goldegg
- XVII. Münsterberg und Frankenstein (privilegia, zemská správa vévodství, patronát, klášter Heinrichsau, listiny a spisy ke knížecímu majetku, berní záležitosti, spory, korespondence, koupě a prodej vévodství, peněžní fideikomis)
- XVIII. Thengen und Nellenburg
- XIX. Cizí panství
- XX. Archiv Losenstein
- XXI. Archiv Thurn am Hart
- XXII. Archiválie hrabat Auerspergů
- XXIII. Sbírka listin
- XXIV. Lenní záležitosti (listiny, korespondence)
- XXV. Zastoupení na říšském sněmu
- XXVI. Archiv (repertáře, dějiny archivu, korespondence)

Na samotný závěr si přiblížme alespoň orientačně české archivní fondy, které se týkají této významné středoevropské šlechtické rodiny. Najdeme je hned v několika oblastních archivech v Čechách, totiž v Zámrsku, Praze a Plzni.

Rodinný archiv Auerspergů – Hřebený, 1585-1935
 Rodinný archiv Auerspergů – Žleby, 1704-1946
 Ústřední ředitelství auersperských velkostatků – Vlašim, 1838-1945
 Ústřední správa Auerspergů – Hřebený, 1667-1901
 Ústřední správa auersperských statků – Čechy a Rakousko, 1609-1947
 Auersperský penzijní ústav – Slatiňany, 1909-1936
 Velkostatek Čistá, 1590-1945
 Velkostatek Dolní Kralovice, 1696-1947
 Velkostatek Hřebený, 1522-1946
 Velkostatek Nasavrky, 1612-1946
 Velkostatek Vlašim, 1598-1945
 Velkostatek Zelená Hora, 1578-1945
 Velkostatek Žleby, 1642-1948

Prameny a literatura

- DOMIN, Franz: Statistisch-topographische Beschreibung der hochfürstlich von Auersperg'schen Domaine Nassaberg in Böhmen. Prag 1875.
- FIALA, Michal – STELLNER, František – ŽUPANIČ, Jan: Encyklopedie knížecích rodů zemí koruny české. Praha 2001.
- Genealogisches Handbuch des Adels. Fürstliche Häuser, Bd. IX. Limburg a. L. 1971.
- Genealogisches Taschenbuch 1900, 137. Jhg., Gotha 1899.
- HOLEŠOVSKÝ, Josef: Die Fürst Franz Josef Auersperg'sche Domäne Žleb. Wien 1900.
- JUST, Thomas: Die Nachlässe und Privat- und Familienarchive im Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, Band 56, 2011.
- MAŠEK, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, I. Praha 2008.
- MOUDRÝ, Josef – SVOBODA, Jan: Vlašim. Po stopách předků. Vlašim 2006.
- Národní archiv, Fideikomisní spisy, Rejstřík jmenný k sign. VII E, 1889, kn. 15
- Révai nagy lexikona, II. Budapest 1911.
- Schematismus des landtäflichen und Grossgrund-Besitzes von Kärnten und Krain. Wien 1902.
- SOMMER, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen, XV. Band. Prag 1847.
- Státní archiv v Praze. Průvodce po archivních fondech, sv. 2. Praha 1960.
- Státní archiv v Zámrsku. Průvodce po archivních fondech. Praha 1965.
- Státní oblastní archiv Praha, Ústřední ředitelství auersperských velkostatků ve Vlašimi, Inventurní soupis, 1959.
- TITTEL, Ignaz: Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes in den Erzherzogtümern Nieder- und Oberösterreich und im Herzogtume Steiermark. Prag 1908.
- VOŽENÍLEK, Jan: Předběžné výsledky československé pozemkové reformy. Praha 1930.

Na fotografii z r. 1930 je dolní část náměstí v Čechtích na Benešovsku, s bývalým auersperským zámekem, zakoupeným r. 1926 městskou radou pro zřízení měšťanské školy. Foto Resch, Praha.